

ПРИКАЗИ И ОСВРТИ

Мирјана Менковић. *Мода и дизајн. Мирјана Марић*. Етнографски музеј у Београду у сарадњи са Мнемосупе – Центром за очување наслеђа Косова и Метохије. Београд, 207 стр.

Низак статус тема о моди у науци условно је и релативно касну појаву радова о модним феноменима у југословенском социјализму. Док су прве студије показале интересовање за субкултурне групе¹ као носиоце специфичних вредносних система и стилова живота, монографије које су уследиле бавиле су се дизајнерима,² те социјалистичким модним концептима и праксама.³ Прошле године читатеље и читатељке заинтересоване за ову проблематику обрадовала је још једна књига, она посвећена Мирјани Марић, једној од најутицајнијих модних креаторки СФРЈ.

У књизи *Мода и дизајн. Мирјана Марић* ауторка Мирјана Менковић представља модни опус чувене дизајнерке. Ова двојезична монографија објављена на српском и енглеском језику састоји се од пет поглавља. У првом поглављу „Мирјана Марић – цртица о модном дизајнеру“ ауторка је сажето изнела професионалну биографију југословенске „диктаторке стила“. Њен муњевити пробој у свет моде отпочео је 1968, када је понудила прве моделе Југоекспорту. Од тада па до почетка 90-их година 20. века, готово да није било Југословенке која у свом поседу није имала хаљину, кожно сукуњу или несесер с потписом Мирјане Марић.

¹ Инес Прица, *Омладинска поткултура у Београду: симболичка пракса*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1991; Ивана Лучић Тодосић, *Од трокинга до твиста: игранке у Београду 1945–1963*, Српски генеалогски центар, Београд, 2002.

² Arbačić Maja, *Žuži Jelinek: ambasador mode*, Музеј града Загребa, Загреб, 2008; Danijela Velimirović, *Aleksandar Joksimović. Moda i identitet*, Утопија, Београд, 2008.

³ Djurdja Bartlett, *FashionEast: The Spectre that Haunted Socialism*, MIT Press, Cambridge, 2010.

Следеће поглавље под називом „Обликовање материјала и модни дизајн“ указује на значај текстила, боја и истанчаних детаља у стваралаштву чувене дизајнерке. Мирјана Менковић сликовито приказује и како је текао процес естетизације југословенске модне индустрије истичући улогу Југоекспортовог креативног центра, који је основала Мирјана Марић. Балансирање између императива да задржи уметничку особеност, с једне стране, и тежње да задовољи тржиште, с друге стране, обележило је њену каријеру. Циљна група Мирјане Марић била је социјалистичка средња класа жељна престижних естетизованих производа. Омогућујући јој уразноличење посредством маштовитих модних додатака, смелих кројева и упадљивих боја и дезена, те текстила и коже врхунског квалитета, она је реализовала давнашње захтеве овог класног слоја за естетизованом и модерном производњом.

Поглавље „Робна марка 3М“ разоткрива нам скривени свет митске „диктаторке стила“. У сталној борби с ветрењачама, ова даровита креаторка успевала је да помера границе и преображава окружење у коме је деловала. Она је вољом и жељом освојила личну аутономију и слободу на делу, иако ограничену. Јединственост њене личности и стваралачког укуса била је крунисана 80-их година 20. века постављањем плочица с ауторским потписом на њене дизајнерске производе. Ипак, како сазнајемо из текста књиге, узлет дизајнера био је ограничен: Југоекспорт за који је радила никада није подржао регистровање робне марке с њеним именом. Сопствену робну марку под именом 3М реализовала је тек 1990. године у сарадњи с Модом из Великог Градишта.

У поглављу „Колекције, модне ревије и награде“ Мирјана Менковић открива како је политички врх користио потенцијале модерних и маштовитих колекција Мирјане Марић у служби промоције државе и њеног система. Њене моделе није видела само домаћа публика: специјално уприличене ревије за високе госте из иностранства и међународне привредне изложбе биле су

прилике да Југославија изложи оно што је чини различитом у односу на остале социјалистичке земље. Ипак, ауторка монографије подвлачи да су репрезентативне колекције често биле идеолошки конструкт опречан економској логици и потреби повећања трговинског промета. Заинтересованост страних купаца за производе југословенске модне индустрије, које је затим уследила, често није имала утицаја на динамику производње.

У поглављу „Текстилна индустрија, дизајн и утицај Мирјане Марић на културу одевања у Југославији и Србији“, Мирјана Менковић повлачи занимљиве паралеле између професионалних биографија Александра Јоксимовића и Мирјане Марић. Док је Јоксимовић био препознатљив по колекцијама које се могу окарактерисати као социјалистичка верзија високе моде, Мирјана Марић била је занесена носивошћу *prêt-à-porter-a*. Ипак, колективистичка култура у којој су обоје стварали произвела је извесне сличности: оба дизајнера била су осуђена на негирање ауторства,

бирокарске стеге и непризнавање кључне улоге креатора у естетизацији производње.

Важан сегмент ове монографије чине и фотографије Марија Бралића, које илуструју модни дизајн Мирјане Марић од 1979. до 2014. године. Међу њима су и фотографије модела из последње колекције чувене дизајнерке, које је она јуна 2014. године завештала Етнографском музеју у Београду.

Књига *Мода и дизајн. Мирјана Марић* представља значајан извор за све заинтересоване за студије материјалне културе, моде и социјализма. На примеру стваралаштва Мирјане Марић читаоци могу да продубе знања о комплексној проблематици „официјелне социјалистичке одеће“ (Ђурђа Бартлет). Надам се да ће ова монографија мотивисати истраживаче да низом нових тема попуне научне празнине у познавању историје моде из времена југословенског социјализма.

Данијела Велимировић

Музеј иза решетака:
изложба сукњи у затвору

Етнографски музеј из Београда је од 24. октобра до 12. новембра 2014. године са изложбом „Шумадијска сукња 1860–1960“ гостовао у Пожаревцу. И ништа не би било необично да изложба, захваљујући сарадњи с Министарством правде, Управом за извршење кривичних санкција и Казнено-поправним заводом за жене у Пожаревцу, није била постављена у несвакидашњем простору. Путем ауторског пројекта мр Татјане Микулић, кустоскиње Етнографског музеја у Београду, шумадијска сукња нашла се у женском затвору, једином у Србији.

Зашто сукња и зашто у затвору? Током одабира теме имала сам у виду чињеницу да је изменом прописа о одевању осуђених особа из 2012. године, предвиђено да жене затворенице могу да носе сукње. У складу с тим, идеја да се из богатог фонда Музеја издвоји и прикаже управо сукња – као један од најзаступљенијих одевних елемената у женском одевању данас – чинила се сасвим прихватљивом и логичном.

С друге стране, сматрала сам да је поставка изложбе у институцији затвореног типа, какав је затвор, вишеструко значајна. Један од циљева пројекта, на првом месту, јесте едукација затвореница, њихово упознавање са историјатом и разноврсношћу сукњи с територије Шумадије. На тај начин им се омогућава да се упознају с једним

значајним делом богатог културно-историјског наслеђа Србије. Нарочито сам имала у виду то да је то публика којој је ускраћено праћење и посећивање културних садржаја, публика до које је, заправо, најтеже допрети. Из тог разлога, приоритет је био јасно дефинисање циљне групе, тј. групе ка којој је читав пројекат усмерен.

У исто време, поставком у затвору указано је на неопходност укључивања оваквих институција у свакодневне животне токове, едукацију њихових штићеника и помоћ у њиховој рехабилитацији. И управо је изложба представила згодну основу за развијање бројне активности затвореница, које су допринеле њиховом креативном провођењу времена у установи, на пример, вез, ручни радови и израда сличних рукотворина, те упознавање са старим занатима.

Шта је с, друге стране, пројекат значао за Етнографски музеј? Иницирање и реализација оваквог пројекта представљали су одличну прилику да музеј искорачи из оквира устаљених простора и начина излагања, и да направи корак у анимирању специфичне категорије публике, каква су осуђена лица. Проактивним приступом и ангажманом, музеј је проширио своју делатност и позиционирао се као друштвено свестан и интерактиван актер у друштву. Овакав вид сарадње Етнографског музеја са затвором, као институцијом затвореног типа, не само да је допринео промоцији културног наслеђа, већ је посебно указао на његову значајну, друштвено ангажовану и одговорну улогу, наро-